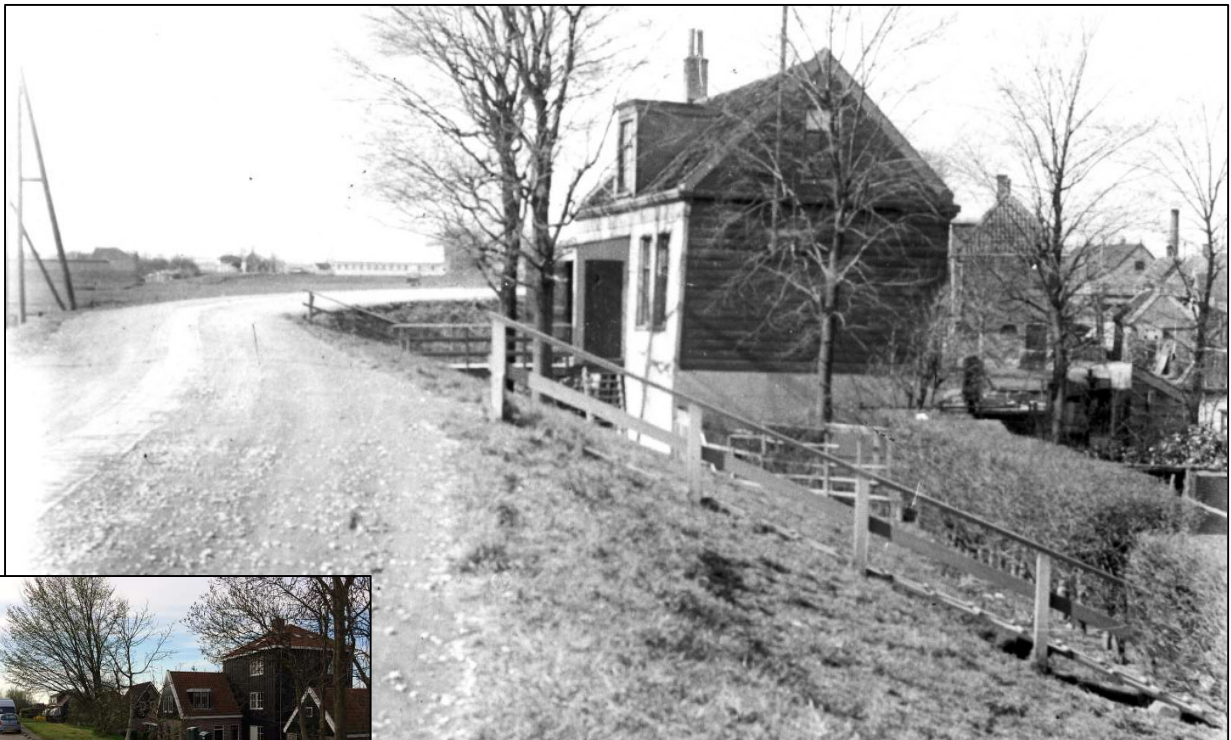

Familie Zwikker

Boeren aan de Westzanerdijk en Overtoom
te Westzaan en Zaandam

Inhoud

Inleiding	3
1. De verfmolens van de familie Schoen aan de Gouw en Westzanerdijk en boerenbedrijf ten westen daarvan.....	4
2. Overtoom 2-4 van Schoen aan Zwikker omstreeks 1838.....	9
3. Voortzetting van de boerderij Overtoom 2-4 vanaf 1886.....	11
4. Een nieuwe boerderij aan de Westzanerdijk 428 en de bouw van de woonhuizen Westzanerdijk 442 en 438-440.....	18
5. Nog enkele huizen aan de Westzanerdijk: 476, 460 en 418	25
6. Driekwart eeuw boeren Zwikker op Overtoom 44-50	30
7. Een nieuwe boerderij aan de Overtoom in 1907 voor Pieter en Marijtje Zwikker-Crock.....	34
Bijlage 1: Genealogisch overzicht.....	40

Inleiding

Om de geschiedenis van de boerenbedrijven van de familie Zwikker te vertellen moeten we beginnen met een uiteenzetting over de verfproductie van de familie Schoen aan de Westzanerdijk in de 18^e en 19^e eeuw. De Westzanerdijk, ter plaatse ook wel Hogendijk genoemd, had overigens toen nog de functie van zeedijk; pas met de inpoldering van het IJ en het Noordzeekanaal in 1876 veranderde dat. Achtereenvolgens wordt de historie van de boerderijen aan de Overtoom 2-4 te Westzaan, enkele woningen en boerderijen in het rijtje Westzanerdijk 416-478 te Zaandam, Overtoom 44-50 en Overtoom 65 te Westzaan uit de doeken gedaan.

Westzaan, voorjaar 2016 (aangevuld voorjaar 2017, kleine correcties 2022)
Jan van der Male

Molen "De Tweelingen" met links de boerderij Overtoom 2-4 begin 20^e eeuw. Foto © collectie Gemeentearchief Zaanstad.

1. De verfmolens van de familie Schoen aan de Gouw en Westzanerdijk en boerenbedrijf ten westen daarvan

Verfindustrie op de plek van Westzanerdijk 456-458

In 1722 verkreeg Pieter Schoen de windbrief voor molen De Gekroonde Schoen aan de Gouw. Hij begon met de fabricage van aardpigmenten. In 1804 of 1805 werd verder zuidwaarts op het eiland in de Braak op de plek van huidig Westzanerdijk 456 te Zaandam een tweede verfmolen gebouwd. Dat gebeurde van twee gesloopte molens. Een daarvan heette De Tromp die achter J.J. Allanstraat 48 te Westzaan aan de Gouw stond in 1791 door het bedrijf was aangekocht. De nieuwe molen werd De Admiraal Tromp genoemd. Dit alles gebeurde door Simon Pieterszn Schoen (1774-1823), getrouwd met Stijntje Pondman en na haar overlijden met Neeltje Jansdr Schipper.

Broer en boer Stoffel Schoen en Maartje Schoen op Overtoom 2-4 en de omgeving

Ook zijn jongere broer Christoffel (1786-1838), getrouwd met Maartje Zonderland en na haar overlijden met Maartje Cornelisdr Schoen (ondanks dezelfde achternaam geen familie) woonde vlakbij het familiebedrijf en wel aan de westkant van de Braak op de hoek met de dijksloot in een 17^e-eeuws huis op de plek van Overtoom 4. En dáár gaat deze historie verder over. De 19^e-eeuwse geschiedschrijver Dekker noteerde omstreeks 1886: *“Dit huis is sedert jaren eigendom geweest van de familie Schoen die met de verfmolens de Schoen en de Tromp werkten. Laatstelijk was het Stoffel Schoen en daarna zijne weduwe die aldaar nog maar voor weinige jaren in hogen ouderdom overleed.”*¹ Het huis was bereikbaar vanaf de Westzanerdijk via een brug over de dijksloot via het zogenoemde Franse Pad.

Dit stukje land stond bekend als de Zuiderbelt. Gescheiden door een sloot lag daarachter De Noorderbelt. Daarop, dus iets achter het huis, stond molen Het Kind van Weelde, ook wel De Bok genoemd. Deze heeft achtereenvolgens de functie van oliemolen, zaagmolen en doppenmolen gehad en was in de 19^e eeuw van de firma Cornelis Dekker & Zoon.² In 1869 werd de molen onttakeld, in

Vanaf het terrein van de firma Hordijk aan de Westzanerdijk 388 anno 2013 zicht op de Gouw waaraan de firma Schoen haar verfmolens had staan. Foto © J.C. van der Male.

¹ E. Dekker Jzn. Beknopte geschiedkundige beschrijving.

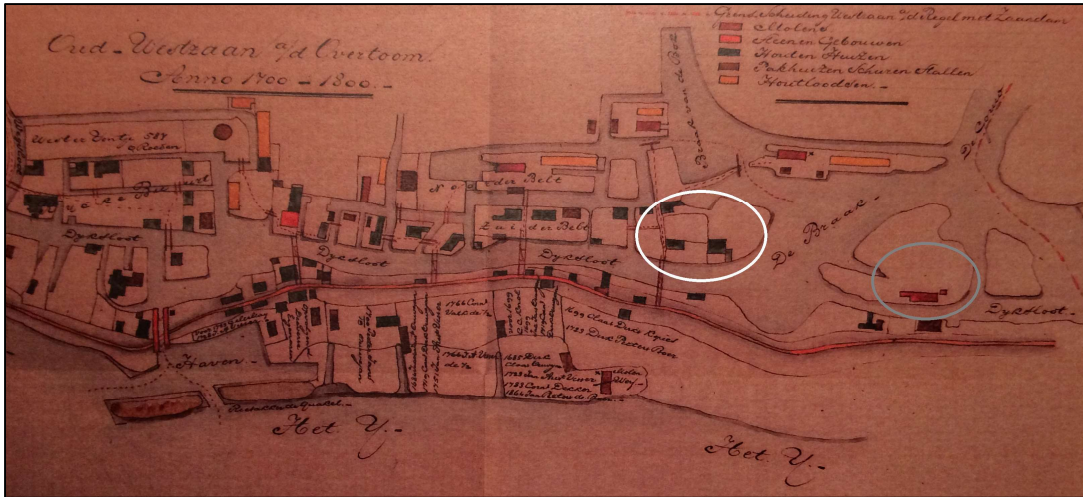
² Firmanten waren de broers Cornelis en Jan Gerbrandszn Dekker, die veel molens en pakhuizen in en rondom Westzaan bezaten, onder meer pakhuis Pro Patria vóór molen De Admiraal Tromp tussen de dijk en dijksloot.

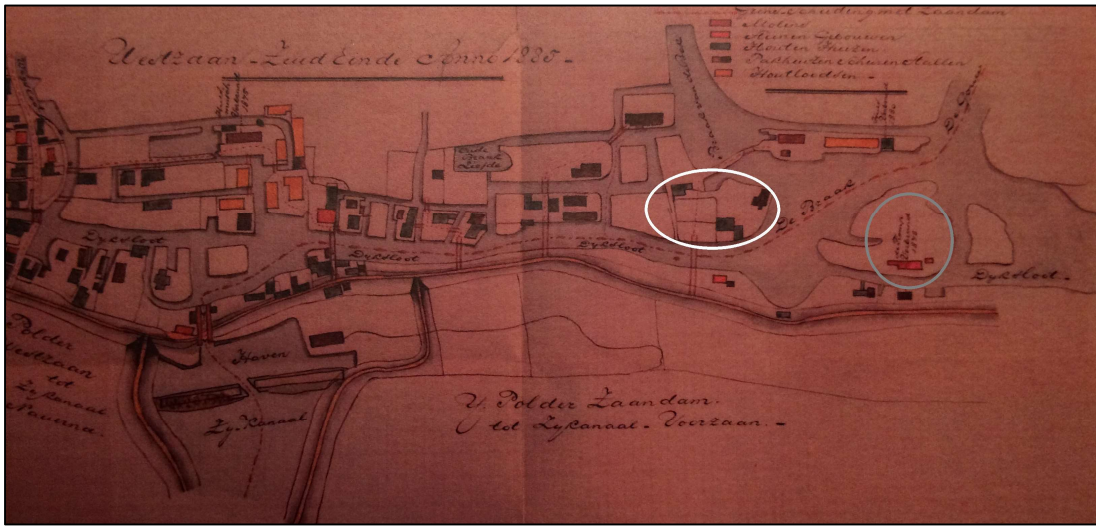
Molen "Het Kind van Weelde" alias de Bok, getekend door Gerrit Mol. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad/ZOV.

Molen "De Tweelingen" vanaf de Westzanerdijk omstreeks 1930. Rechts op de voorgrond nog juist Westzanerdijk 460, eertijds van de familie Schoen, later van de familie Brouwer-Zwicker. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Situatietekening van Westzaan ten noorden van de Overtoom/Westzanerdijk in de periode 1700-1800, getekend rond 1886 door Evert Janszn Dekker. Wit aangegeven de bezittingen van Christoffel Schoen (Overtoom 2-4), in grijs die van zijn broer Simon Pieterszn Schoen.

Dezelfde situatie omstreeks 1886.

Dezelfde situatie in 2016.

1886 gesloopt. Iets westelijker, net ten noorden van De Admiraal Tromp, stond nóg een molen: De Tweelingen, in 1823 gebouwd door houthandelaar Jacob Janszn Kruijt. Deze molen werd in 1933 onttakeld en een jaar later brandde deze af.

Het einde van de verfindustrie op de plek van Westzanerdijk 456-458

Nog even terug hoe het ging met de verfindustrie op het eiland in de Braak voor we ons volledig richten op de bebouwing op de Zuiderbelt. Simon's zoon Pieter (1805-1846) zette de verfproductie voort, maar toen hij in 1846 overleed was diens zoon Simon nog minderjarig. De zaak werd niettemin voortgezet en in 1857 erfde hij officieel de firma P. Schoen & Zoon.

Op 20 februari 1880 echter vatte De Gekroonde Schoen vlam toen de assen heetliepen vanwege de sterke zuidenwind. Al malend brandde de molen totaal af. Een ooggetuige schreef enkele jaren later:

“Het schouwspel in den avond was prachtig doch voor den eigenaar als zeer laag verzekerd, betreurenswaardig. Alleen de nieuwe vrijwillige brandweer te Zaandam kwam ter plaatse om de laatste vonken te doven.” Molen De Admiraal Tromp onderging hetzelfde lot *“toen in den vooravond van 23 oktober [1878] bij hevig onweder dezelve door den bliksem werd getroffen en onmiddellijk in vlammen opging, zoodat dezelve bij weinig wind totaal afbrandde, mede onvoldoende verzekerd.”*³

Het was voor de Simon Pieterszn Schoen, die inmiddels zelf al in het centrum van Zaandam woonde, voldoende aanleiding het totale bedrijf naar de onmiddellijke nabijheid van zijn woonhuis aan de Oostzijde te verplaatsen. Het 18^e-eeuwse familiebedrijf is tegenwoordig landelijk (en daarbuiten!) bekend als Sigma Coatings.

Het vervolg van de bebouwing op het eiland in de Braak: de boerderij Westzanerdijk 456 en 458

Eind 19^e eeuw kwam op het eiland in de Braak een boerderij met hooiberg te staan: het latere

Vanaf de Westzanerdijk, ongeveer ter hoogte van 460, een deel van het eiland in de Braak met daarop een boerderij. Op de achtergrond molen “De Tweelingen” en links de in 1887 gebouwde kapberg van de boerderij Overtoom 2-4. Foto © collectie R. van Houten/WDB.

³ E. Dekker Jzn. Beknopte geschiedkundige beschrijving.

Westzanerdijk 456-458. De laatstgenoemde hooiberg staat er vandaag de dag nog steeds en behoort bij de boerderij van de familie Koopmans. In 1998 kwam er een nieuw huis in de vorm van een traditionele stolpwooning: Westzanerdijk 458.

Het eiland in de Braak vanaf de Westzanerdijk met de boerderij van de familie Koopmans op Westzanerdijk 456 anno 2016. Foto's © J.C. van der Male

2. Overtoom 2-4 van Schoen aan Zwikker omstreeks 1838

Voortzetting van de boerderij Overtoom 2-4 en 12 door schoonzoon Klaas Zwikker

De eerdergenoemde Stoffel en Maartje Schoen hadden begin 19^e eeuw grond buitendijks de Westzanerdijk, iets ten westen van Westzaan waar het plaatselijk Overtoom werd en wordt genoemd. Stoffel was namelijk níet zoals zijn neef Pieter Simonszn Schoen (1805-1846) in de verfindustrie actief ondanks dat hij er vlak naast woonde, maar als “landman”.

Hun dochter Trijntje trouwde in 1834 met de 22-jarige Klaas Zwikker (1812-1886) uit Westzaan. Hij kwam ook uit een boerenfamilie, zijn vader Pieter Dirkszn Zwikker (1783-1870) was oorspronkelijk afkomstig uit Den IJp en Klaas was opgegroeid in Zaandam.

Klaas en Trijntje betrokken het achterste deel van de 17^e-eeuwse woning van Trijntjes ouders (kadastraal nummer D465): Overtoom 4. Iets noordelijker stond nog een tweede woning (kadastraal nummer D468, later Overtoom 12). “In den loop der tijden heeft het ontelbare bewoners gehad”.⁴ Het was rond 1835 aangekocht van arbeider Gerrit Jum uit Zaandam. Aan de dijkslot stond een stal (kadastraal nummer D463).

Stoffel overleed vier jaar later en schoonzoon Klaas zette het bedrijf voort.

Op 22 september 1873 gingen de weduwe Schoen, haar dochter en schoonzoon Zwikker-Schoen naar de notaris. Vertegenwoordigers van de Amsterdamse Kanaal Maatschappij waren daar ook. Met elkaar spraken ze de nieuwe perceelgrenzen af als gevolg van de inpoldering van het oude IJ en het het Noordzeekanaal dat volop in aanleg was. De AKM moest onder meer voor een goede afwatering door middel van sloten zorgen.⁵

Na het overlijden van Trijntjes moeder Maartje Schoen-Schoen, nog datzelfde jaar in december erfden Klaas en Trijntje de twee huizen en de stal op de Zuiderbelt aan de Braak, een huis en erf tussen de dijkslot en Westzanerdijk (op de plek van Westzanerdijk 476, Zaandam, zie hoofdstuk 5) en landerijen buitendijks de Overtoom, ten westen van Westzaan (zie hoofdstuk 7).

Kinderen

Klaas en Trijntje Zwikker kregen veel kinderen, maar liefst 13. Een aantal bleven vlak bij hun ouders wonen en zij komen aan bod in de volgende hoofdstukken.

Oudste zoon Pieter (1835-1878) trouwde in 1860 met Antje Jacobsdr Bes van het Zuideinde (dochter van Jacob Bes en Klaasje Admiraal) en zij gingen op Overtoom 44 wonen (zie hoofdstuk 5). De familie Zwikker-Schoen namen ook het buitendijkse land van (schoon)vader Schoen aan de westkant van Westzaan over, plaatselijk aangeduid als Overtoom. Daar zou kleinzoon Pieter in 1907 een boerderij bouwen (zie hoofdstuk 6).

Dochter Maartje (1836-?) trouwde met Cornelis Lijntsz Rogge en zij werd eind 19^e eeuw eigenaresse van een huis vóór de ouderlijke woning, tussen dijkslot en Westzanerdijk: huidig Westzanerdijk 476 (zie hoofdstuk 5).

Zoon Christoffel (1839-1876) zou met zijn vrouw Hillegonda Groot na hun huwelijk een huis op de plek van Westzanerdijk 418 betrekken (hoofdstuk 5).

Dochter Elisabeth (1845-1926) en haar man Jacob Brouwer kochten in 1883 Westzanerdijk 460, waar vermoedelijk opa Stoffel Schoen nog had gewoond (zie hoofdstuk 5).

Zoon Cornelis (1845-1916) begon een boerderij aan de Westzanerdijk 428 (hoofdstuk 4).

Tot slot zou zoon Jan (1848-1924) samen met zijn vrouw Maartje Havik (1850-1929) de ouderlijke boerderij Overtoom 2-4 overnemen en na hem zijn kinderen, kleinkinderen en tegenwoordig achterkleinkinderen.

Trijntje overleed in 1883, Klaas overleed zelf op 13 februari 1886 waarna in maart zijn “netten en zindelijken inboedel” werd verdeeld. Hij had veel bezittingen.⁶

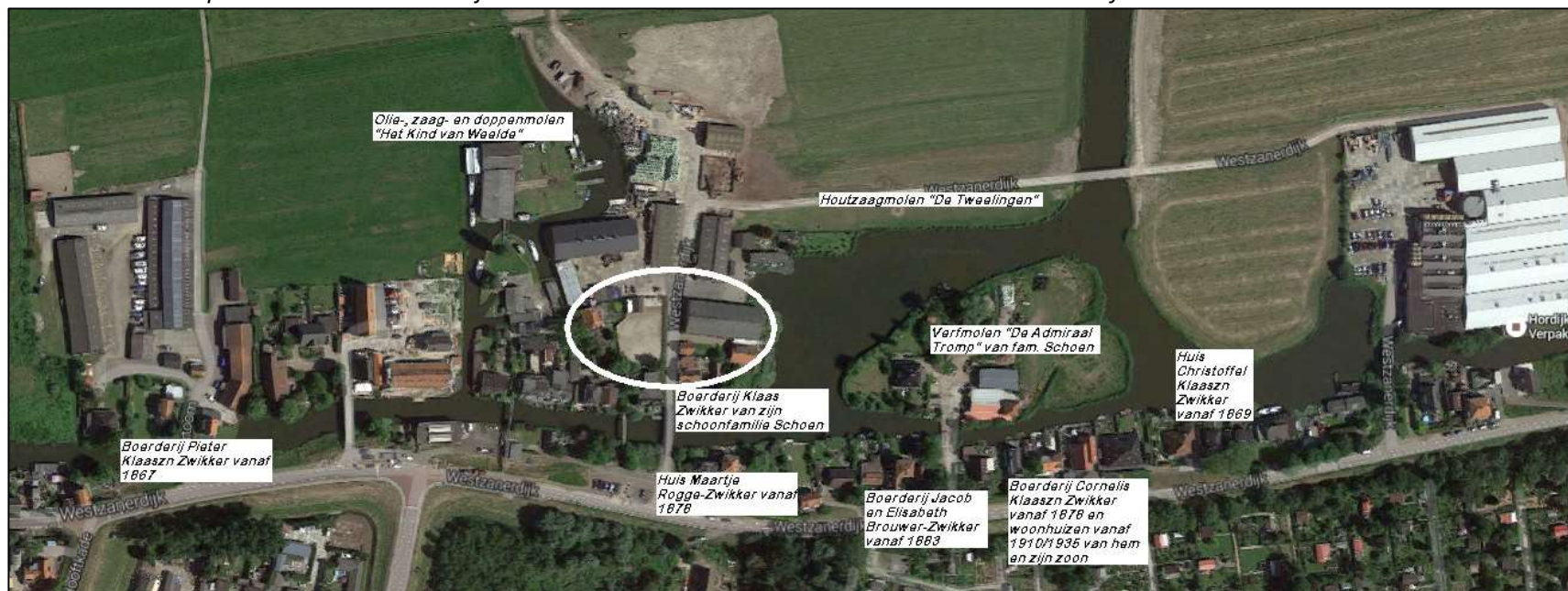
⁴ E. Dekker Jzn. Beknopte geschiedkundige beschrijving.

⁵ Aantekeningen N.J. Heermans.

⁶ Heermans schrift XIX, pagina 1547.

Kadastraal minuutplan van de Westzanerdijk omstreeks 1832. Foto © collectie Noord-Hollands Archief.

Situatietekening. Afbeelding © GoogleMaps/J.C. van der Male.

3. Voortzetting van de boerderij Overtoom 2-4 vanaf 1886

Uitbreiding in 1887 door de tweede generatie Zwikker

De twee oude huizen (Overtoom 4 en Overtoom 12) en de stal (kadastrale nummers D465, D468 en D463) kwamen na het overlijden van vader Klaas Zwikker nu toe aan zoon Jan Zwikker (1848-1924), getrouwd met Maartje Havik (1850-1929).⁷

In 1887 werd de stal vergroot met een schuur en ook het 17e-eeuwse huis werd aan de oostzijde (waar al een aanbouw zat), uitgebreid. In 1888 werden de twee percelen D463 en D468 samengevoegd tot één kadastraal perceel: D1041.

De bouw van diverse huizen ten westen van de boerderij rond 1900

Eind 19e eeuw werden ten oosten van de boerderij diverse huizen gebouwd. Rond 1896 werden de woningen Overtoom 6 en 8 gebouwd. Omstreeks 1898 verrees op de meest westelijke hoek van de Zuiderbelt de huizen Overtoom 26-28. Dit dubbele woonhuis werd in 1965 grondig verbouwd. Aan de gevel doet nu niets meer herinneren aan een laat 19^e-eeuws huis.

Rond 1903 verrees daarnaast het dubbele huis Overtoom 22-24 en in 1909 werden de huizen Overtoom 18-20 gebouwd voor "houtfactor" Pieter Wijtenkamp.

Wijtenkamp liet tot slot op de plek van een oude schuur in 1910 een woonhuis bouwen (Overtoom 14) en daarnaast een kantoor (Overtoom 16) (hij zou ook in 1931 en de jaren '40 enkele autogarages aan de Westzanerdijk bouwen. Verderop daarover meer). Zo kwam de noordelijke oever van de dijksloot in enkele jaren vol te staan met huizen.

De derde generatie Zwikker: de broers Jan en Pieter

Zijn twee zonen Jan Janszn Zwikker (1878-1941) en Pieter Janszn Zwikker (1879-1950) werden na het

Ingekleurde ansichtkaart van begin 1900. Het dubbele woonhuis Overtoom 26-28 is al wel gebouwd (circa 1898) maar Overtoom 18-20 anno 1909 nog niet. Op de achtergrond in het midden de in 1887 ontstane stal van Jan Zwikker. Uiterst rechts de boerderij van Zwikker aan de Westzanerdijk 428. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

⁷ E. Dekker Ezn. Notities. Notities genealogie Zwikker, Heermans.

De molen "De Tweelingen" begin 20^e eeuw vanaf de Westzanerdijk met links de in 1887 door Jan Zwikker vergrote stal aan de noordoostkant van het perceel Overtoom 2-4. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Nogmaals dezelfde plaats als de voorgaande afbeelding met meer zicht op het erf van de boerderij. Foto © Collectie R. van Houten/WDB.

Nazaten die omstreeks 1925 aan de J.J. Allanstraat 48 gaan boeren

Kleinzoon van Jan Zwikker (1848-1924) en Maartje Havik (1850-1929) Jan Janszn Zwikker (1905-1951), in 1925 getrouwd met Elisabeth van der Helm (1907-1972), kocht omstreeks zijn huwelijk de boerderij J.J. Allanstraat 48. De familie Zwikker ging nu dus ook meer in het dorp ging boeren. Sinds 1951 zette een zoon van Jan en Elisabeth Zwikker-Van der Helm dat bedrijf voort. Sinds circa 1970 heeft J.J. Allanstraat 48 geen agrarische functie meer maar de schoondochter woont er nog steeds.⁸

overlijden van hun vader in 1925 eigenaar. Pieter was eerst melkventer, later pluimveehouder en woonde in een huis met aanduiding Wijk A5 (nu Overtoom 2). Niet helemaal duidelijk is waar op het perceel dit huis stond. Jan en zijn vrouw Jacoba Clasina de Boer woonden op Wijk A4, het ouderlijk huis Overtoom 4.

Jan en Jacoba Zwikker-de Boer kregen diverse kinderen, waaronder zoon Jan (1905-1951) die naar de J.J. Allanstraat zou verhuizen (zie kader) en zoon Klaas.

De vierde generatie Zwikker

In 1941, na het overlijden van Jan, werden de twee huizen en de schuur en stal eigendom van laatstgenoemde.

Klaas Janszn (1907-1985) was getrouwd met Margaretha Crok. Hij was de vierde generatie en woonde op Wijk A4, dus waar hij geboren was, op Overtoom 4.

Klaas Zwikker verving in 1947 een stalmuur en verbouwde in 1951 de boerderij.

In 1961 liet Klaas ten oosten van zijn eigen woning een nieuw huis bouwen voor de stal uit 1887: Overtoom 2a. Het eerste ontwerp werd door de gemeenteraad niet goedgekeurd, uiteindelijk werd er een lage bungalow gerealiseerd. Drie jaar later kwam er een nieuwe hooiberg achter ter

Een luchtfoto van de Westzanerdijk met de huizen aan de Overtoom. Van links naar rechts nummer 28-26, 24-22, 20-18, 16-14, daarachter nummer 12, nummer 8-6 en 4. Duidelijk zichtbaar is de uitbreiding uiterst rechts aan Overtoom 4, in latere jaren afgebroken. Er was nog geen brug over de dijksloot tussen Overtoom 4 en 6. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

⁸ Zo was het. In: De Wessaner, mei 2016.

Kadastraal minuutplan uit 1827 met daarop als sectie B465 Overtoom 4, B463 de stal en B468 Overtoom 12. Foto © Collectie Noord-Hollands Archief.

Kadastraal minuutplan van 1872, met wijzigingen tot omstreeks 1900. Duidelijk zichtbaar is de uitbreiding van het woonhuis Overtoom 4 en de stal op het noordoostelijk stuk van het perceel. Links zijn de woningen Overtoom 6-28 inmiddels verzeen. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Kadastraal minuutplan van 1943. Inmiddels zijn de restanten van molen "De Tweelingen" rechtsboven verdwenen. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Overtoom 14 tot en met 24 (van rechts naar links) anno 2014. Op de achtergrond rechts de in oude stijl gemaakte kapbergen van Westzanerdijk 458 en uiterst rechts 476. Foto © J.C. van der Male.

vervanging van de stal uit 1887. Deze is in latere jaren weer vernieuwd. De oostelijke aanbouw aan het woonhuis Overtoom 4 is na 1961 afgebroken.

In 1962 ontstond er brand in de hooiklamp van de boerderij.⁹

Verkoop van Overtoom 12

Het noordelijkste huis, inmiddels Overtoom 12 genummerd, ging in 1952 uit de familie: familie Van der Veen kocht dit historische pand. In de jaren '80 werd het voorzien van een dakkapel.

De Westzanerdijk in de 20^e eeuw

Nadat de Westzanerdijk haar functie als zeedijk had verloren, werd deze op een aantal punten rechter getrokken. Ook werd de dijk een aantal keer afgetopt zodat deze breder werd. In de jaren '10 tot '40 werd nagenoeg de gehele Westzanerdijk volgebouwd.

In 1964 werd er ter hoogte van Overtoom 2-4 een benzinstation gebouwd, geëxploiteerd door J. Kalf.

Iets westwaarts had houthandelaar Pieter Wijtenkamp, zelf woonachtig op Overtoom 14, in 1931 een autogarage laten bouwen, nét ten oosten van de brug over de Dijksloot tussen Overtoom 24 en 26.

In 1941 bouwde hij iets verder naar het westen een grotere autogarage: het huidige Westzanerdijk 480. In 1947 kreeg dit gebouw de huidige vorm en sinds 1991 is het bezit van B. Suidema.

De vijfde generatie Zwikker

Vanaf 1976 werd zoon Jan Nicolaas Zwikker (1933), getrouwd met Guurtje Ida Lith, officieel eigenaar van de boerderij. Hij breidde het bedrijf fors uit met diverse loodsen en stallen in de jaren '80.

Vermoedelijk in die tijd, in elk geval na 1961, werd een brug over de dijksloot naar het erf aangelegd. Tot dan toe ging al het verkeer via de brug tussen Overtoom 8 en 16.

⁹ Roggeveen, P. (2011). Hardwerken en niet zeuren. 1911-2011 familie Van het Kaar te Westzaan, p30, p39, p994, krantenartikelen etc. Archiefsprokkels Jan de Roos, De Wessaner 2001.

De Westzanerdijk omstreeks 1960. Op de pijl aangegeven de plek waar vanaf 1964 enkele decennia een benzinstation heeft gestaan. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

De Westzanerdijk in 2016 met een parkeerterrein voor Overtoom 2-28 waar eertijds een benzinstation van de firma Kalf stond. Het witte gebouw onder aan de dijk is de garage die Pieter Wijtenkamp in 1931 liet bouwen; in 1941 verrees de autogarage Westzanerdijk 480 die daarachter zichtbaar is. Foto © J.C. van der Male.

De smalle kronkelige Westzanerdijk in juni 1919 ongeveer ter hoogte van huidig Westzanerdijk 240, nog weinig bebouwd. Rechts een kapberg met een schuur. Laatstgenoemde is nog aanwezig, naast Westzanerdijk 260. In het midden de Joodse begraafplaats, waar tot eind 19^e eeuw lattenzaagmolen De Hengelaar stond. Daarachter een concentratie van huizen en boerderijen van de familie Zwikker met rechts molen "De Tweelingen". Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

De zesde generatie Zwikker

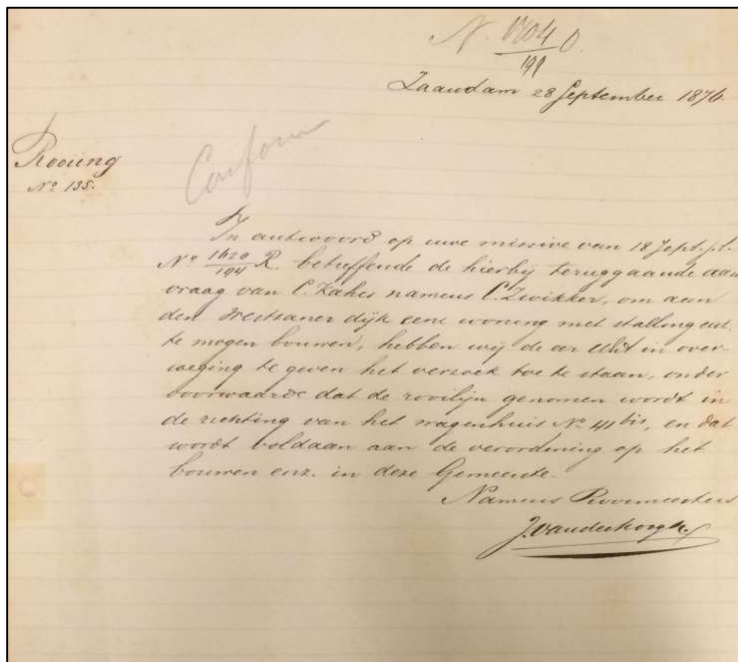
Met de overname van het bedrijf door Ton Zwikker begin jaren '90 woont en werkt hier de zesde generatie Zwikker. Hij woont op Overtoom 4, zijn broer Klaas ernaast op 2a. Eind jaren '90 is Zwikker overgestapt op biologische veehouderij.¹⁰

Overtoom 4 (links) en 2a (rechts) in 2016. Foto © J.C. van der Male.

¹⁰ In de schijnwerper: Ton Zwikker. In: De Wessaner, mei 2000.

4. Een nieuwe boerderij aan de Westzanerdijk 428 en de bouw van de woonhuizen Westzanerdijk 442 en 438-440

Aanvraag bij het gemeentebestuur van Zaandam om een boerderij te mogen bouwen op de plek van Westzanerdijk 428 in 1876.

Een boerderij op Westzanerdijk 428 in 1876

Evert Dekker schrijft dat Klaas Zwikker ook van zijn schoonouders een huis tussen de Westzanerdijk en de dijksloot erfde. Dit moeten we zoeken op de plek van huidig Westzanerdijk 428, exact in het verlengde van de Gouw, dus enkele honderden meters ten oosten van de boerderij aan de Overtoom. Dit huis, volgens Dekker "sedert heugenis van het tegenwoordige

Zicht vanaf de brug naar Overtoom 2-4 (links zichtbaar) op de dijksloot en het eiland in de Braak. In het midden op de achtergrond de boerderij van Cornelis Zwikker aan Westzanerdijk 428. Het bouwjaar is met dakpannen aangegeven, in de loop van de 20^e eeuw zou dat verdwijnen. Verder naar rechts staan achtereenvolgens Westzanerdijk 438-440 (1935), 442 (1910) en voor de brug naar het eiland in de Braak de kapberg uit 1884, een schuur van Westzanerdijk 458 en tot slot het pand Westzanerdijk 460 van de familie Zwikker. Foto © Collectie R. van Houten/WDB.

In de zomer van 1901 vanaf de Westzanerdijk, ongeveer ter hoogte van nummer 418, zicht op de bezittingen van de familie Zwikker: links de boerderij Westzanerdijk 428 en in het midden op de achtergrond Overtoom 2 en 4. Rechts molen "De Tweelingen". Op de achtergrond van links naar rechts de molens "De Groene Jager", "Het Vliegend Hert", "Het Klaverblad" en geheel rechts nog juist zichtbaar "De Grootte Sint Jacob" aan het Zuideinde in Westzaan. Reeds in 1907 en 1904 zouden respectievelijk de eerste en tweede daarvan verdwijnen. Foto © Collectie Arnold Sol.

geslacht een zeer oud en bouwvallig huis (...) Hoewel nog getuigende van beter dagen was het voor 50 jaar reeds onbewoonbaar en diende tot berging van riet of ook des zomers tot tijdelijk verblijf van overzeesche grasmaaiers." werd in enkele jaren na het overlijden in 1873 van (schoon)moeder Schoen-Schoen afgebroken. Op deze plek heeft "Klaas Zwikker (...) een veestalling gebouwd" in 1876. C. Kakes uit Zaandam bouwde de stolpboerderij.

In die tijd had dit perceel als adres Wijk L30. Rond 1895 werd dat Wijk L 112 en rond 1910 hernummerd in Wijk L210. In de jaren '20 kreeg de boerderij het huisnummer Westzanerdijk 428. De boerderij werd in de praktijk gebouwd voor Klaas' zoon Cornelis (1845-1916), in 1870 getrouwd met Hilgond Zwart (1842-1901). Zij kregen zeven kinderen.¹¹

De bouw van Westzanerdijk 442 in 1910

In 1910 liet Cornelis iets ten oosten van de boerderij een huisje bouwen, toen Wijk L 210e, tegenwoordig Westzanerdijk 442. Mogelijk heeft Cornelis er nog zelf gewoond; korte tijd later werd het echter verhuurd. Anno 1920 woonde hier reeds J. Biere die hier een veehouderijtje had. Daarvoor liet Biere in 1937 een hooiberg bij het huis bouwen. De familie Biere zou het pand tot rond 1960 van de familie Zwikker huren, daarna de familie Brouwer.

Overname door Pieter Corneliszn Zwikker

Toen Cornelis in 1916 overleed, verhuisde jongste dochter Marijtje naar Amsterdam waar ze overigens korte tijd later overleed.

Zoon Pieter (1879-1958), in 1910 getrouwd met Maartje Gerritdr Groot (1883-ca. 1965), nam de boerderij over. Maartje d'r vader en oom boerden op J.J. Allanstraat 158 en 170 in Westzaan, dus zij was ook opgegroeid tussen de koeien.

Zij kregen vier zoons: Cornelis (1911-1987), gehuwd met Anna Klok, Gerrit (1913), gehuwd met Jannetje Schoen, Pieter (1915), gehuwd met Jansje Kok en tot slot Hendrik (1918), gehuwd met Aaltje Verheij.

De bouwtekening van het huisje Westzanerdijk 442, gebouwd in 1910 door Cornelis Klaaszn Zwikker.

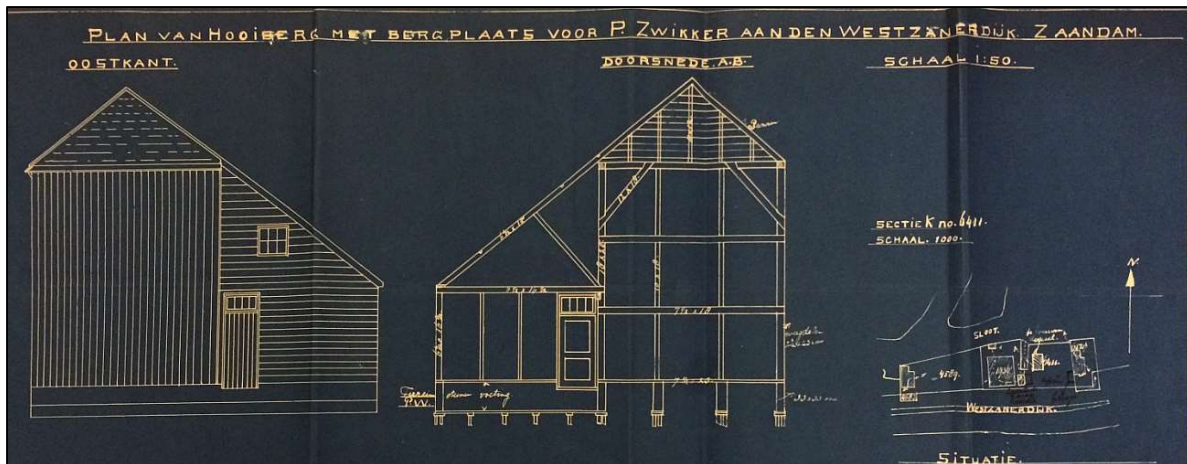
¹¹ Oudste zoon Klaas (1870-1940) en zijn vrouw Klaartje Dil (1870-1946) begonnen een melkslijterij aan de Westzijde 1 in Zaandam. Vanaf 1908 richtten zij het pand Westzijde 19 als zodanig in en vanaf 1919 aan de Zuidijk 165b.

De boerderij van Cornelis Klaaszn Zwikker uit 1876 aan de Westzanerdijk 428 met rechts de hooiberg uit 1928. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Dezelfde situatie in 2016. Even verderop zijn de woningen Westzanerdijk 438-440 en 442 te zien, gebouwd door respectievelijk Cornelis' zoon Pieter in 1935 en Cornelis in 1910. Foto © J.C. van der Male.

Bouwtekening voor de hooiberg bij de boerderij Westzanerdijk 428, gebouwd in 1928.

Pieter liet in 1928 een hooiberg ten oosten van de boerderij bouwen.
 In 1933 verrees er een melkbergplaats bij de boerderij en in 1939 werd een schuur vernieuwd.

De bouw van het dubbele woonhuis Westzanerdijk 438-440

In dezelfde jaren, namelijk in 1935, liet Pieter Zwikker ten westen van de boerderij een dubbel woonhuis bouwen. Daarmee werd de vrije grond tussen de boerderij en het huis Westzanerdijk 442, gebouwd in 1910, opgevuld.
 Het oostelijke pand, Westzanerdijk nummer 438, werd in eerste instantie verhuurd en eind jaren '40 betrok Pieter het zelf met zijn vrouw.
 Zoon Gerrit zou omstreeks 1940 voor enkele jaren aan de westkant op nummer 440 gaan wonen.

AANVRAAG TOT BEWOONBAARVERKLARING.

GEM. ZAANDAM. INGEKOMEN
 11.OCT.1935 + 004840

De ondergeteekende P. Zwikker
 wonende te Zaandam, Westzanerdijk 426
 verzoekt Uw College hem (~~hem~~) een verklaring te willen afgeven, dat de bouw van perceel(en)
Westzanerdijk
 No. 438-440 voltooid is.

Uw advies naar Direkteur Jan. Westky ZAANDAM, 10 October 1935.
 Zaandam, den 11 October 1935

De gemeente-secretaris
H. Scholten Aan
 Heeren Burgemeester en Wethouders
 van Zaandam.

P. Zwikker

600 111 5-72 III 124

Een document uit het bouwdoos van Westzanerdijk 438-440 door Pieter Cornelisz Zwikker (1879-1958) in 1935.

Rechts Westzanerdijk 438-440 (gebouwd in 1935 door Pieter Corneliszn Zwikker) en daarnaast Westzanerdijk 442 (gebouwd in 1910 door zijn vader Cornelis Klaaszn Zwikker) in 2016. Foto © J.C. van der Male.

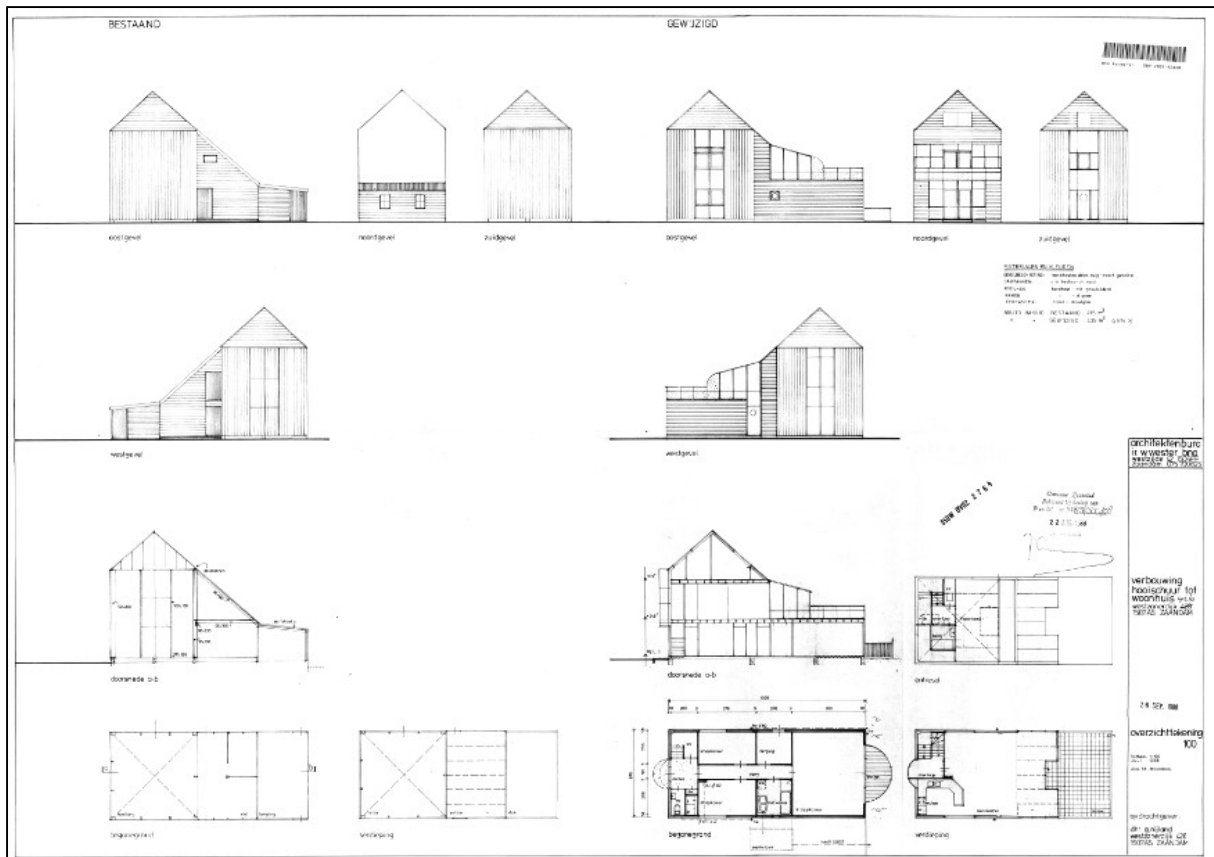

Links: de melkhandel van Hendrik Zwikker aan de Westzanerdijk 124 (rechts) omstreeks 1960. Het huis is gebouwd in 1932. Daarachter lag in die tijd het terrein van de Gemeentereiniging Zaanadam. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Rechts: dezelfde situatie in 2016. Foto © J.C. van der Male

Nazaten in de melkhandel

Omstreeks 1948 begon zoon Gerrit een melkhandel aan de Czarinastraat 32 in Zaanadam tot na 1968. Naar alle waarschijnlijkheid Pieters' jongste zoon Hendrik zou vanaf eind jaren '40 tot eveneens na 1968 een melkhandel beginnen aan de Westzanerdijk 124 in Zaanadam. Zo bleven ook zij evenals hun voorvaders in de veehouderij actief. Zij volgden hiermee het voorbeeld van hun oom Klaas, die zoals

Bouwtekening voor de verbouw van de hooiberg uit 1928 tot woning Westzanerdijk 426.

eerder gezegd aan de Westzijde 1 een melkslijterij had en van hun achterneef Klaas Klaaszn Zwikker (1895-?) die ook melkslijter in Zaandam was.

De derde generatie Zwikker op de boerderij Westzanerdijk 428 en de vierde generatie in Assendelft

Toen zoals gezegd vader en moeder Zwikker-Groot omstreeks 1948 naar hun nog vrij nieuwe woning Westzanerdijk 438 verhuisden, nam oudste zoon Cornelis Pieterszn Zwikker, inmiddels achter in de 30, de boerderij over. Officiële verkoop aan hem vond plaats in 1956.

Cornelis zou tot in de jaren '70 het boerenbedrijf hier uitoefenen. De landerijen tegenover de boerderij in de Zaandammerpolder en Westzanerpolder werden in die jaren steeds meer gebruikt ten behoeve van industrie-vestiging in Zaandam. In 1979 nam de gemeente Zaanstad diverse gronden van de familie Zwikker over in ruiling voor grond in de Zuider Veenpolder in Assendelft. Zoon Pieter had een jaar voordien aan de Vaartdijk 4b een nieuwe boerderij gebouwd.¹² Tegenwoordig is op Vaartdijk 4b de Maatschap C.S. Zwikker en A. Sman werkzaam.

Afbraak en nieuwbouw in 2005

In 1981 verkocht Cornelis Zwikker zijn de boerderij. De familie Nijland werd eigenaar waarmee de agrarische bestemming na ruim honderd jaar beëindigd was. Nijland liet in 1989 de hooiberg verbouwen tot woonhuis, met als adres Westzanerdijk 426.

In 2005 werden de boerderij en hooiberg afgebroken door de huidige eigenaars afgebroken en verrees een dubbele villa in stijl van de voormalige stolpboerderij: Westzanerdijk 428a en 428b.

In 1994 werd op het oostelijk deel van het perceel, dus tussen de hooiberg en het woonhuis dat Klaas Bindt in 1925 liet zetten, een nieuwe bungalow gebouwd: Westzanerdijk 224.

¹² OA-0109, DSOW/0001/1262.

5. Nog enkele huizen aan de Westzanerdijk: 476, 460 en 418

Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de huizen van nog enkele zonen en dochters van Klaas en Trijntje Zwikker-Schoen worden besproken, van west naar oost langs de dijk.

Een huis tussen de dijksloot en de dijk: Westzanerdijk 476

Klaas' dochter Maartje (1836-?) trouwde met Cornelis Lijntszn Rogge maar hij overleed al vrij jong. Maartje werd enige jaren eigenaresse van een huis voor de ouderlijke boerderij. Dit werd volgens kadastrale gegevens in 1878 gebouwd door aannemer J. Havik en kreeg gemeentenummer 41.¹³ Kadastraal was het perceel aangeduid als F1291. Maartje woonde er eerst zelf met haar kinderen, maar verhuisde halverwege de jaren '80. Daarna verhuurde ze het decennialang.

Het had als adres gemeentenummer 39, daarna Wijk L33, rond 1895 hernoemd in Wijk L118.

In 1907 verkocht Maartje Rogge-Zwikker het "huis en erf" aan havenarbeider Dirk Hartman. Zijn kinderen verkochten het pand, inmiddels voorzien van het adres Westzanerdijk 476 (kadastrale sectie F3056) in 1952 aan C.A. Fronik. Die liet een jaar later een dakkapel op het huis bouwen. In 2001 werd de woning aan de oostkant uitgebreid in de stijl van een traditionele kapberg.

Het vervolg van de bebouwing tussen de dijksloot en de dijk: Westzanerdijk 458 en 460

Iets oostelijk van de toegang tot het eiland in de Braak, op de plek van het huidige Westzanerdijk 460, stond een huis, "...zeker van zeer oude dagteekening en had vooral in de laatste 50 jaar grote afwisseling van bewoners, meestal echter van dezulken die in goeden doen verkeerden, zoodat dit perceel thans nog in zeer goeden staat verkeert. Anno 1819 woonde er Stoffel Schoen, later Cornelis Schippers". Welke Stoffel Schoen dat was, is niet duidelijk. Mogelijk woonde "onze" Christoffel Schoen daar eerst, voor hij het huis Overtoom 4 betrok.

Hoe het ook zij, naar alle waarschijnlijkheid in 1828 had Stoffel Schoen dit pand verkocht aan de in dat jaar getrouwde 34-jarige Cornelis Schippers, zoon van Jan Pieterszn Schippers en Guurtje Blom uit Westzaan. Hij was op het moment van zijn huwelijk verfmaalter, vast en zeker in het bedrijf van de familie Schoen vlak achter deze woning. Zijn zus Neeltje was namelijk de tweede vrouw van eigenaar Simon Pieterszn Schoen (1774-1823) (genoemd in hoofdstuk 1). Niettemin stond hij een jaar

Linker foto: links de brug naar Overtoom 2-4. Daarnaast het pand Westzanerdijk 476, gebouwd in 1878 en jarenlang eigendom van de weduwe Rogge-Zwikker die het enkele jaren zelf bewoonde en daarna lange tijd verhuurde (zie hoofdstuk 5). In het midden het woonhuis dat Cornelis Brand in 1880 liet bouwen: Westzanerdijk 468. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Rechter foto: dezelfde situatie in 2016. Foto © J.C. van der Male.

¹³ Vermoedelijk was Havik de schoonvader van Maartjes' broer Jan die was getrouwd met timmermansdochter Maartje Jansdr Havik. Zij woonden op de ouderlijke boerderij Overtoom 2-4 (zie hoofdstuk 3).

Westzanerdijk 468

Cornelis Albertus Fronik bezat anno 1952 overigens ook de woning Westzanerdijk 468: gebouwd in 1880 door de bijna 40-jarige Cornelis Brand “na den brand van zijne woning bij den molen de Tweelingen. Van benedendijks opgetrokken bevat het beneden woning en boven dito ter dijkhoogte”.¹⁴ Reeds voor 1931 is de voorgevel van steen gemaakt en bepleisterd, in 1965 is door Fronik de voorgevel vernieuwd.

Links: Westzanerdijk 468 begin 20^e eeuw in oorspronkelijke staat. Rechts op de foto is juist nog Westzanerdijk 476 zichtbaar en daarachter de Vicomtefabriek aan de Overtoom 30-42. Links in de verte de fabriek van Schipper Kaas. Foto © collectie R. van Houten/WDB.

Rechts: dezelfde situatie in 2016. Foto © J.C. van der Male.

Familie Fronik en de Westzanerdijk

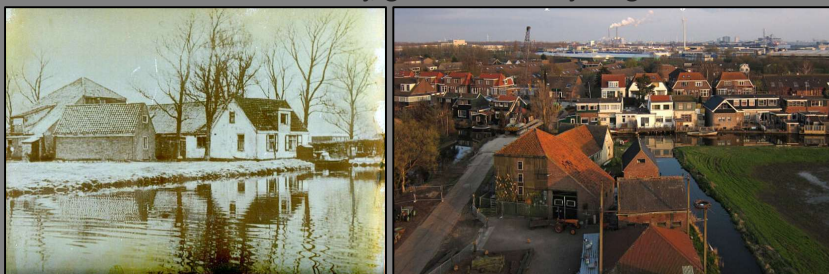
Cornelis Albertus Fronik, geboren in 1913, was een zoon van Pieter Janszn Fronik, in 1885 in Breukelen geboren en in 1912 in Montfoort getrouwd met Elisabeth Kemp, die in 1913 vanuit Woerden met zijn gezin in Haaldersbroek kwam wonen. Daar kreeg hij al vlug de bijnaam “Piet zonder schoorsteen” vanwege het feit dat hij de kachel voor z’n huisbaas aanmaakte op zondagmorgen en toen deze uit de kerk kwam, stond de kamer vol rook. De schoorsteen bleek net boven de zolder te zijn afgebroken en heel Haaldersbroek kwam in rep en roer vanwege de vermeende brand. Pieter werkte bij de restpellerij Fenix.

In 1914 woonde het gezin korte tijd in Oostzaan, in 1915 verhuisde het gezin naar de Oostzijde en in 1919 naar een boerderij aan het einde van de Gassteeg nummer 5 in Zaandam, waar sinds ongeveer 1940 de westelijke oprit van de Bernardbrug ligt.

Omstreeks 1945 betrok Pieter Fronik de 19^e-eeuwse boerderij aan de Westzanerdijk 150, naast het tegenwoordige Westerwindpad.

Zijn broer Johannes, van beroep slager, zou tijdens de Tweede Wereldoorlog in 1943 in Kamp Vught overlijden.

Cornelis’ jongere broer Jacobus (Ko) Fronik (1926-2007) nam de boerderij aan de Westzanerdijk over, tot omstreeks 2000. Diens knecht zette vrijwillig de zaak voort, tegenwoordig is de “Fronikboerderij” een onofficiële kinderboerderij, gerund door vrijwilligers.¹⁵

© Collectie Frönikboerderij.

¹⁴ E. Dekker Jzn. Beknopte geschiedkundige beschrijving.

¹⁵ <http://www.fronikboerderij.nl/>,

<http://archief.zaanstad.nl/beeldbank/detail?q=fronik&page=11&asset=a8fbed9a-b3b8-411d-9011-b81741fc3ce7>.

Anno 2016 van links naar rechts Westzanerdijk 468 (uit 1880), 466, 460 (“van zeer oude dagteekening”) en tot slot nummer 458 uit 2004. Foto © J.C. van der Male.

Pakhuis Pro Patria

Oostelijk van huidig adres Westzanerdijk 458, aan de andere zijde van de toegangsweg tot het eiland in de Braak stond sinds 1778 een bak- en pakhuis van Cornelis Gerbrandszn Dekker (1736-1819), handelaar in oliehoudende zaden en zonder meer de vermogendste man van Westzaan in die tijd. Het bak- en pakhuis heette “Pro Patria”, dat “voor het vaderland” betekent. Hij bezat ook molen “Het Kind van Weelde” achter de boerderij van Klaas Zwikker aan de Overtoom. Verder had hij nog tientallen bezittingen in en rondom Westzaan. Zijn kleinzoon en naamgenoot Cornelis Gerbrandszn Dekker (1798-1847) zou het na zijn overlijden erven en zette de handelszaken voort. Zijn zonen Hajo (1825-1889) en Gerbrand (1824-na 1864) runden samen een pellerij en olieslagerij met onder meer molen “Het Kind van Weelde” achter van hun overopa en erfden in 1847 het bak- en pakhuis. Het ging in die tijd slecht met de zaken en rond 1857 lieten zij het slopen.¹⁶ Het terrein zou decennialang leeg blijven, hier zou later Westzanerdijk 444 verrijzen.

later in het volkstellingsregister van Zaandam als “landman” te boek. Zijn vrouw was Antje de Boer (1801-1846) en zij kregen vier kinderen.

In 1832 werd het Kadaster in Nederland ingesteld en werd dit “huis en erf” ingemeten als kadastrale sectie F1290. Na Cornelis Schippers zou zijn zoon Pieter (1835-1873) er met diens vrouw Saartje Zwart (1832-1909) gingen er wonen. Pieter overleed toen hij slechts 37 jaar oud was. Zijn vrouw en de kinderen verhuisden datzelfde jaar 1873 naar een huis aan de Hoogendijk. Hendrik Boon en zijn gezin woonden er korte tijd, daarna het gezin van Simon Engel tot 1877 en daarna Pieter Kaaijk. Vervolgens werd het bewoond door achtereenvolgens de gezinnen van Cornelis Baaijens en Cornelis Schaap. In 1883 werd het woonhuis, toen plaatselijk aangeduid als Wijk L31, eigendom van Jacob Brouwer, in 1870 getrouwd met Elisabeth Zwikker (1843-1926), dochter van Klaas en Trijntje

¹⁶ Dekker, E. Janszn.

Zwikker-Schoen. Het kwam daarmee weer min of meer in bezit van de familie Zwikker. In diezelfde tijd werd het huis uitgebreid met een stal.

Het huisnummer wijzigde rond 1895 in Wijk L114 (ook oud nummer L32 was erbij getrokken) en in 1909 tot Wijk L212.

In 1901 liet Jacob Brouwer de bestaande hooibergplaats vergroten. Hij overleed in 1911, Elisabeth in 1926. Zijn zoon Cornelis (1880) nam het bedrijf over. Het kadastrale nummer was inmiddels K1935. Sinds 2004 staat naast het pand “*van zeer oude dagtekening*” Westzanerdijk 460 een nieuw huis: Westzanerdijk 458, opgetrokken in historiserende stijl met het oostelijk deel in stijl van een kapberg.

Westzanerdijk 418

Klaas Zwikker (1812-1886) en zijn vrouw Trijntje Zwikker-Schoen hadden nog een zoon. Dat was Christoffel Zwikker (1839-1876). In 1869 trouwde hij met Hillegonda Groot en zij betrokken een huis aan de Westzanerdijk nog verder richting Zaandam dan de boerderij van Cornelis (hoofdstuk 4); op de plek van Westzanerdijk 418. Het pand stond er al voor 1832. Kadastraal was sindsdien bekend onder nummer F1288, later K1940. Het gemeentelijk nummer van de Zaandam was 42, daarna Wijk L25 en uiteindelijk rond 1900 Wijk L110.

Christoffel overleed echter al jong, waarna moeder Zwikker-Groot met haar jonge zoontje Klaas (1871) in 1879 naar Westzaan verhuisde.¹⁷

In 1882 verkocht zij het huis aan haar tantezeggers Klaas en Jacob Pieterszn Zwikker die het in 1892 doorverkocht aan hun moeder Antje Zwikker-Bes, de weduwe van Pieter Klaaszn Zwikker (1835-1878). Het huis werd inmiddels verhuurd en is door diverse gezinnen bewoond. Omstreeks 1897 werd een deel van het huis afgebroken. Volgens de kadastrale gegevens restereerden sindsdien alleen nog wat schuren, maar tóch moet het nog bewoond zijn geweest tot een regelrecht drama daar een eind aan maakte: *“Aan den Westzanerdijk, een eindje voobij het Israëlitisch kerkhof, staat, of liever stond een huisje met twee woningen, in elke waarvan een als kluizenaar levend persoon*

Kadastraal minuutplan van de gemeente Zaandam uit 1872 met op sectie nummer F1288 het huis van de weduwe P. Zwikker dat in 1902 volledig zou afbranden.

¹⁷ Een zekere weduwe S. Visser liet in 1876 een stal aan de Westzanerdijk 112 veranderen in woonhuis. In theorie kan het om Hillegonda Groot gaan, de weduwe van Stoffel Zwikker. In die tijd waren er in Zaandam geen andere familieleden Zwikker met het initiaal S. Echter als de Klaas Zwikker die twee jaar later op deze plek een nieuwe boerderij haar zoon is, is dit niet mogelijk gezien diens jonge leeftijd (nog maar circa 6 jaar). Begin 20^e eeuw verrees op de plek van Westzanerdijk 112 een nieuw dubbel woonhuis. Niet duidelijk welke leden van de familie Zwikker dit waren.

woonde. De een, Willem Klijn, een bijna 70-jarige man, die veel misbruik van sterken drank maakte, bewoonde het gedeelte aan de zijde van Westzaan; de tweede, G.R., eenigszins zonderling en doof, bewoonde het andere gedeelte. Toen de burens om ongeveer twee uur werden gewekt, was G.R. bezig zijn inboedeltje te redden. Van zijn buurman wist hij niets af. Spoedig bleek echter, dat Willem Klijn op dat oogenblik reeds een prooi der vlammen was geworden.

Hij schijnt dat hij ook Woensdagavond weder in beschonken toestand is thuis gekomen en is hij misschien in dien toestand door den rook gestikt. G.R. verklaarde door den rook te zijn gewekt.

Het huis, toebehoorende aan de Wed. P. Zwikker, is tot den grond afgebrand.

De nachtwachts hadden den brand, naar ik vernam, wel gezien, doch meenden, dat die buiten de Gemeente was en hadden er daarom geen gewag van gemaakt."¹⁸ De ruim 68-jarige visser uit Westzaan woonde er nog maar net een jaar.

Kort erna verkocht Antje Zwikker-Bes het perceel van het verbrande huis Wijk L110 aan haar aangetrouwde oomzegger Pieter Corneliszn Zwikker en diens vrouw Maartje Zwikker-Groot die op de naastgelegen boerderij Westzanerdijk 428 woonde. Ruim twintig jaar later werd door diens zoon Cornelis het erf verkocht aan zijn oom melkslijter Klaas Dirkszn Bindt (1887-1956) en tante Geertje Gerritsdr Groot. Moeder Maartje Zwikker-Groot was namelijk een zus van Geertje Bindt-Groot. En op nóg een manier waren zij familie: Klaas' oma was Klasina Bindt-Zwikker, de dochter van Pieter Zwikker en Antje Bes. Klaas Bindt liet in 1924 een woning bouwen op de plek waar eertijds dus zijn overoma een huis bezat. De bouw werd uitgevoerd door aannemer A.J. Versteeg uit Westzaan. Het kreeg als huisnummer Wijk L108e. Boven de voordeur kwam een gevelsteen "Pavonia". Wat de reden daarvan is, is niet duidelijk. Zij woonden, voor ze het nieuwe huis betrokken, eerst even bij Geertje's moeder op de boerderij J.J. Allanstraat 158, voordien hadden ze namelijk in Amsterdam gewoond. In maart '25 was hun huis klaar. Zij bleven kinderloos.

Linkerfoto: bouwtekening van Westzanerdijk 416 uit 1925. Rechterfoto: Aan de rechterzijde Westzanerdijk 416 anno 2016, daarnaast het pand Westzanerdijk 424 en vervolgens de bungalow op de plaats van de boerderij van de familie Zwikker. Foto © J.C. van der Male

¹⁸ De Sumatra post, 25 augustus 1902.

6. Driekwart eeuw boeren Zwikker op Overtoom 44-50

Twee generaties Zwikker tot 1939

Klaas' zoon Pieter Zwikker trouwde in 1860 met Antje Bes. Zij was de dochter van veehouder Jacob Bes en Klaasje Admiraal, afkomstig uit een geslacht dat al eeuwenlang op Zuideinde 238-240 een boerenbedrijf had.

Zeven jaar later kochten zij van Pieter Vriend een huis en erf iets westelijk van Pieters' ouderlijk huis op Overtoom 44. Reeds in 1827 en naar alle waarschijnlijkheid ver daarvoor, stond hier al een huis met schuur erachter. In 1870 bouwden Pieter en Antje een schuur achter dit huis.

Pieter overleed echter nog jong op 26 februari 1878. De weduwe Zwikker zette het bedrijf met haar zoons voort. In 1891 werd er een volgende schuur gebouwd en in 1899 kwam er een hooiberg bij het huis aan de "Ijdijksloot". In 1908 kwam er een geheel nieuwe veestalling.

De boerderij van Pieter en Antje Zwikker-Bes, met op de voorgrond het oude huis en vermoedelijk de veestalling uit 1908 daarachter. Foto © Collectie Gemeentearchief Zaanstad.

De boerderij zoals deze sinds 1971 is, anno 2016. In het verlengde is Overtoom 46 nog nét zichtbaar, gebouwd in 1927 door P. Bakker. Het woonhuis Overtoom 50 (tussen de bomen) is in 2004 door P. Koomen gebouwd. De betonnen brug dateert uit 1954. Foto © J.C. van der Male.

Het adres was sinds 1886 Westzaan Wijk A12, korte tijd later werd dat Wijk A19.

Zoon Jacob (Jaap), geboren in 1867, bleef ongetrouwd. Hij zette het bedrijf van pa en ma aan de Overtoom voort.

Moeder Antje Zwikker-Bes woonde de laatste jaren van haar leven bij haar dochter en schoonzoon Dirk en Klasina Bindt-Zwikker aan het Zuideinde in Westzaan.

Oudste zoon Klaas ging aan het Krimp in Zaandam boeren (zie het kader op volgende pagina), zoon Pieter junior (1870-1956) ging later aan het Noordzeekanaal een boerenbedrijf opzetten en vanaf 1907 op Overtoom 65 (zie hoofdstuk 7).

Overname door de familie Koomen

Toch werd de boerderij voorgezet door familie: zijn broer Pieter had een dochter Marijtje die in 1929 met Jan Koomen uit Assendelft was getrouwd. Zij namen volgens de kadastrale gegevens in 1937, net voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, de boerderij van "ome Jaap Zwikker" over. Zwikker overleed enkele jaren later, in juni 1941.

Koomen wist het boerenbedrijf in de jaren na de oorlog uit te breiden, mede omdat diverse kleine boeren in de omgeving stopten. In 1950 en 1951 werden de eerste tractoren aangeschaft, in 1957 kwam er een melkmachine uit Zweden. Dit was vooral op het initiatief van de zonen Jan (1938-2005) en Piet die respectievelijk de huizen Overtoom 44 en 50 betrokken, vader Koomen bleef nog wat koeien met de hand melken.

In 1959 werd de vroeg 20^e-eeuwse stal uitgebreid door een houtloods van de houthandel J. Dekker & Zn uit Zaandam aan te kopen. Dit bedrijf (van originele uit Westzaan) was in 1956 beëindigd en de loodsen ten zuiden van het Volkspark in Zaandam kwamen leeg te staan. De broers Koomen demonteerden deze en lieten deze door aannemer Cees Jongens uit Assendelft bij de boerderij opbouwen als veestal.¹⁹

In 1971 volgde afbraak van het vroeg 20^e-eeuwse huis en de stal en kwamen er een nieuw huis en

Piet (voorgrond) en Jan Koomen rond 2000 op de boerderij Overtoom 44. Foto © De Wessaner.

¹⁹ Uitgemolken. In: De Wessaner, april 2000.

Zwikkers aan het Krimp in Zaandam

Klaas Pieterszn Zwikker (1860-1941) trouwde in 1901 met Neeltje Cornelisdr Havik. In diezelfde tijd betrok dit jonge echtpaar een stolpboerderij aan de westkant van het Krimp in Zaandam. Deze boerderij was in 1900 door Klaas gebouwd. In 1931 vond een verbouw plaats. Zij kregen vier kinderen.

Ten westen van de boerderij lag veel land dat de daaropvolgende decennia door de gemeente Zaandam werd opgekocht waarna er woningen verrezen: de Russische buurt.

Hun oudste zoon Pieter (1892-1948) trouwde in 1920 met Catharina de Jong (1896-1967) en zij gingen tegenover de boerderij van hun ouders wonen, aan het Krimp op nummer 4. Ze zouden daar tot hun overlijden blijven wonen.

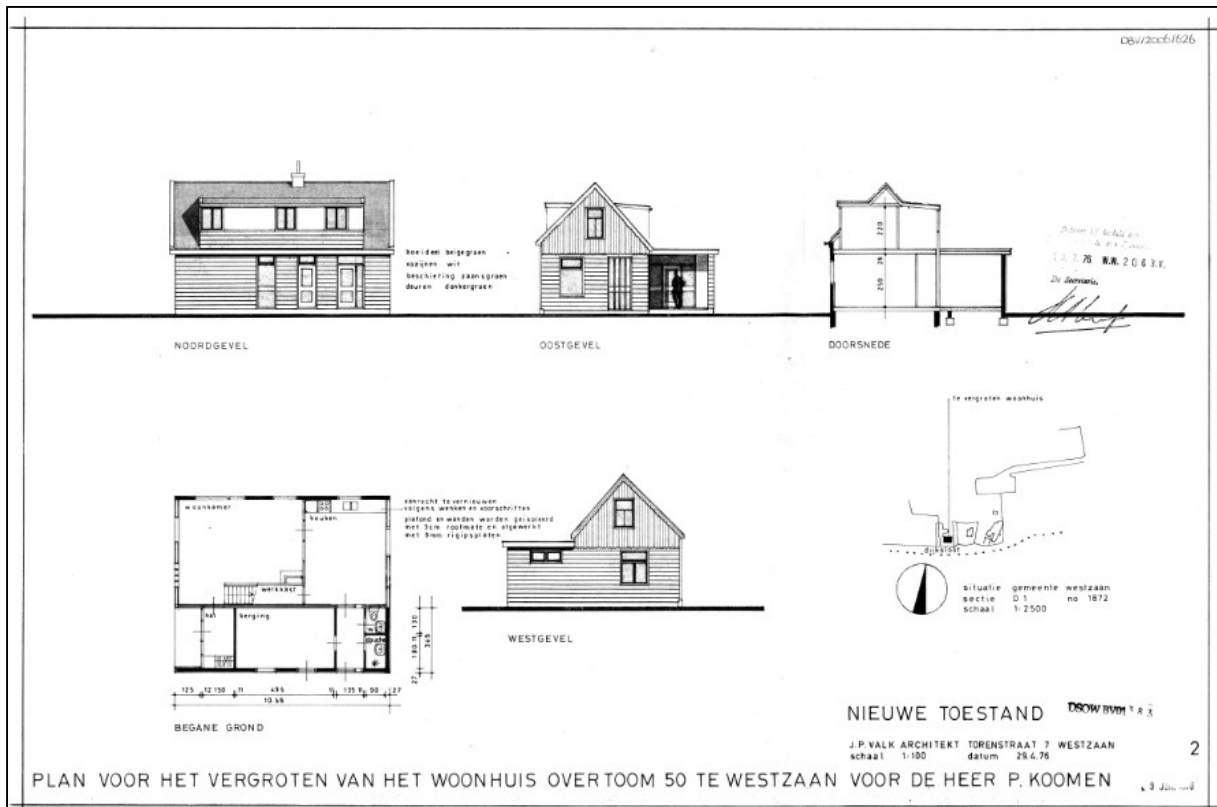
Zoon Klaas junior zou met zijn vrouw Dieuwertje Kuijper een huis achter de boerderij in de Russische Buurt betrekken en als melkboer de kost gaan verdienen.

Naar alle waarschijnlijkheid nam zoon Cornelis (Cor) (1894-?) de ouderlijke boerderij over. Hij verhuisde in de jaren '60 van de 20^e eeuw naar Assendelft waarna de boerderij werd gesloopt. In 1965 kwam vlak naast de plaats waar eertijds de boerderij stond een complex van de PTT.

De boerderij van van Klaas Dirkszn Zwikker en zijn zoon Cornelis. Vermoedelijk is het laatstgenoemde die omstreeks 1950 in de deuropening aan de achterzijde van de boerderij staat. Inmiddels was de omgeving volledig volgebouwd; enkele jaren later zou de boerderij gesloopt worden. Foto's © collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Bouwtekening van de vergroting van het woonhuis Overtoom 50 (minimaal van voor 1827) in 1978 door Piet Koomen.

stal voor in de plaats. Ook voor deze stal werd een oude houtloods gebruikt, namelijk van de firma Van Wessem. In november 1972 konden de koeien de nieuwe ligboxenstal, met heel wat nieuwe functionaliteiten, betreden.

Vader en moeder Koomen-Zwikker zouden tot hun overlijden op de boerderij blijven wonen. In 2000 stopten de broers Jan en Piet Koomen. Piet liet zijn oude huisje Overtoom 50, in 1976 en 1997 nog vergroot, in 2004 slopen waarna een nieuw huis verrees. De boerderij is anno 2016 niet meer als zodanig in gebruik maar wordt nog wel door de familie Koomen bewoond.

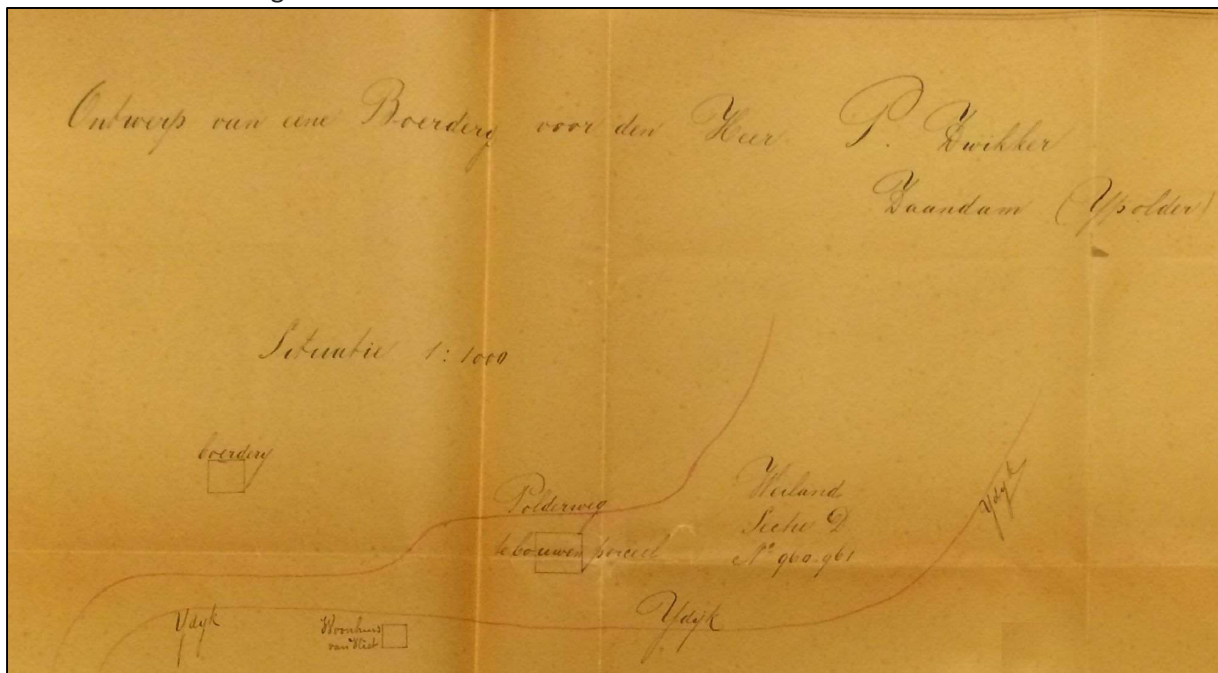
7. Een nieuwe boerderij aan de Overtoom in 1907 voor Pieter en Marijtje Zwikker-Crock

Land ten westen van de Overtoom bebouwd

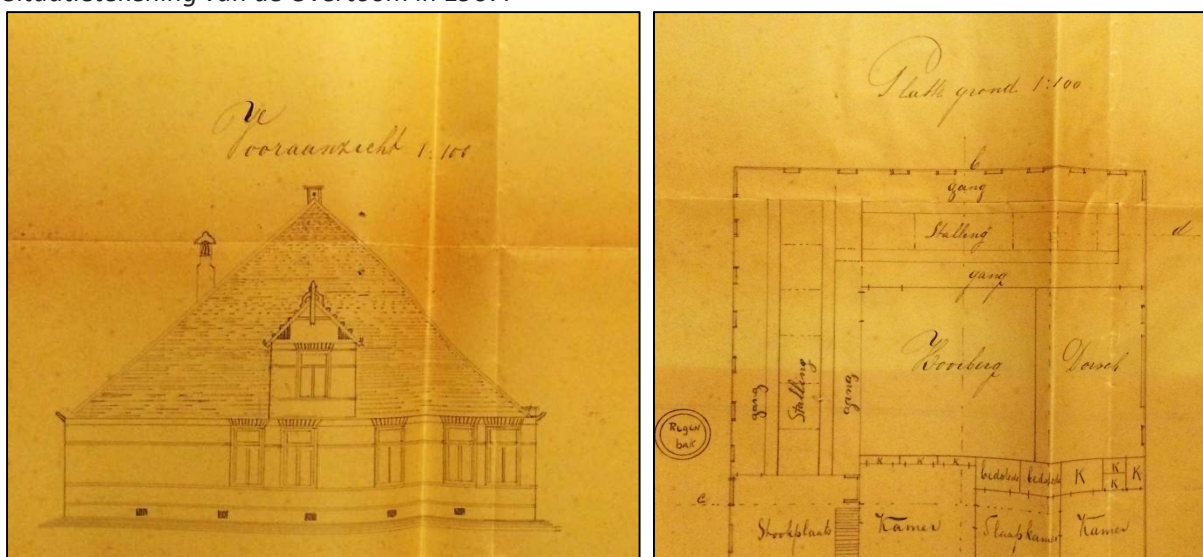
In eerste instantie kregen de kinderen van Klaas en Trijntje Zwikker-Schoen, Jacob, Trijntje en Pieter, het buitendijkse land ten westen van Westzaan toegewezen, ook de namen van Klaas Zwikker en landbouwer Klaas Taanis uit Oostzaan staan in de kadastrale leggers genoteerd.

In 1907 kwam het perceel buitendijks toe aan de derde generatie Zwikker: Pieter Pieterszn Zwikker (1870-1956), zoon van Pieter en Antje Zwikker-Bes. Hij was in 1898 getrouwd met Marijtje Gerritsdr Crock (1873-1943) uit Assendelft en zij lieten datzelfde jaar een nieuwe kapitale stolpboerderij op het buitendijkse land plaatsen: het huidige Overtoom 65.

Voorheen, in 1878, was er reeds een kleine boerderij door Klaas Zwikker op dit stuk land gebouwd, eind 19^e eeuw weer afgebroken.

Situatietekening van de Overtoom in 1907.

Delen van de bouwtekening in 1907.

Voordien aan de Hemkade

Tot dan toe woonde het gezin met de kinderen Antje (1898), Kaatje (1899-1958), Klasina (1900), Gerrit (1902), Pieter (1904) en Trijntje (1905-1981) bijna aan het Noordzeekanaal, bij de Hempont. In mei 1907 werd dat pand echter gesloopt, mogelijk in verband met de aanleg van een nieuwe Hemspoorbrug over het kanaal die in die zomer in gebruik werd genomen.

Uitbreiding

Het gezin ging de boerderij zelf vanaf mei 1907 bewonen. Het adres was eerst Wijk K15c, heel korte tijd later Wijk P29 en vanaf circa 1920 Wijk P62.

Op de boerderij aan de Overtoom werden nog drie kinderen geboren.

In 1915 kwam er een hooiberg met wagenschuur achter de boerderij.

Vanaf de Overtoom zicht op de boerderij van Pieter Zwikker in zijn laatste dagen, omstreeks 1981. Foto © collectie Gemeentearchief Zaanstad.

De boerderij uit 1907 vanuit het noorden gezien met links de hooiberg en wagenschuur uit 1915, omstreeks 1981. Rechts de huizen aan de Veldweg. Foto © collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Bezit in parten

Vanaf 28 maart 1938 gingen de op leeftijd gekomen Pieter en Marijtje in een huisje in het dorp wonen, Wijk A29, tegenwoordig Zuideinde 74. Enkele maanden later reeds, in mei 1938 verhuisden Pieter en Marijtje (terug) naar Zaandam. Hun oude dag brachten ze door in een fraai huisje aan het Czaar Peter Plantsoen 7.

Niettemin bleef Pieter eigenaar. Vanaf 1943 bezat hij namelijk de boerderij met het land voor 9/16^e deel. Verder hadden zeven (schoon)-kinderen nog ieder 1/16^e deel.

Hun kinderen waren naar diverse plekken uitgewaaid. Een aantal dochters waren met boeren getrouwd zoals Antje die met Cornelis Boekel uit Assendelft trouwde, Trijntje die met Antonie Peis uit Assendelft trouwde. Jacoba trouwde met veehouder Pieter IJff uit Koog aan de Zaan. Kaatje was met landbouwer Dirk Beets naar Oostzaan vertrokken en Marijtje met Jan Koomen uit Assendelft zouden vanaf 1937 de boerderij van oom Jacob Zwikker aan Overtoom 44 overnemen (zie hoofdstuk 6). Klasina's man Jan Honigh was daarentegen slager in Zaandam. Zoon Gerrit Zwikker was, zo'n 25 jaar oud, in 1928 geëmigreerd naar de USA.

Verpachting

De pachter op de boerderij werd Levinus Hotting (1901-1967). Hij was geboren in Oostzaan maar op 11 december 1924 in Westzaan getrouwd met Antje Jacobsdr Schoen (1902-1997), opgegroeid op de boerderij J.J. Allanstraat 301. Zijn oudere broer Johannis (Jo) (1896-1975) was getrouwd met een zus van Antje, namelijk Elisabeth Schoen (1898-1975) en zij woonden op de boerderij J.J. Allanstraat 238-240. Een zus van Levinus, Gerdina (1894-1972) was getrouwd met Westzener Johannes Willem Tanger (1894-1981) en zij woonden in het Chirurgijnshuis, J.J. Allanstraat 295. Tot slot was zus Elisabeth (1899-1952) met Klaas Valk (1894-1974) getrouwd, die een meubelfabriek runde aan de J.J. Allanstraat.

Levinus en Antje hadden eerst in Amsterdam gewoond en vanaf 1930 aan de Veldweg op nummer 276. Zij hadden drie kinderen toen in 1938 ze op de boerderij aan de Overtoom hun intrek namen: de

De zuidgevel van de boerderij was van hout. Foto van omstreeks 1981. Foto © collectie Gemeentearchief Zaanstad.

Eerste steen van het restaurant dat in de stijl van de boerderij van Zwikker in 1983 werd gebouwd op het adres Overtoom 65. Foto © J.C. van der Male

9 jaar oude Aaltje, de bijna 7-jarige Johannis en Annie van bijna 2. We weten niet hoe lang zij op de boerderij hebben gewoond, vermoedelijk tot omstreeks 1945; in 1946 woonden hier Hendrik Johannes Heermans (1901-1983) en zijn tweede vrouw Neeltje Hooijberg (1913-na 1988) en hun zoon Nico (1937-1998). Nico verhuisde rond

1980 naar Koog aan de Zaan, zijn ouders bewoonden naar alle waarschijnlijkheid de boerderij tot het laatst.

Het einde van het boerenbedrijf aan de Overtoom 65

Inmiddels was, toen Pieter Zwikker in 1956 overleed, de boerderij eigendom geworden van de Levensverzekeringsmaatschappij Utrecht. Zij verkochten enkele are in 1962. Niettemin bleef de familie Heermans pachters. Hendrik J. Heermans liet in 1960 de zuidgevel vernieuwen, naar een ontwerp van de firma A.J. Versteeg & Zoon.

Begin jaren '80 was opvolging voor pachter Heermans niet meer reëel; de polder ten zuiden van de Overtoom en Westzanerdijk werd steeds verder opgeslokt door industriegebied van de gemeente Zaanstad. Veel boeren in de voormalige Westzaner- en Zaandammerpolder beëindigden in deze tijd hun bedrijf.

De Levensverzekeringsmaatschappij verkocht de boerderij begin jaren '80 aan de familie Waterdrinker.

Hendrik Heermans overleed in 1983, áls zij toen er nog woonden verhuisde zijn vrouw nadien. Wat er nog van de landerijen over was, werd verkocht. Het perceel van de boerderij hoefde niet te wijken: Waterdrinker bouwde een nieuw pand in de stijl van de oude boerderij. De houten topgevel die hierbij aan de voorzijde geplaatst is, is afkomstig van een woning aan de Oostzijde in Zaandam en 18^e-eeuws.

Verder als restaurant en partycentrum

Het complex kreeg de naam "De Oude Herberg" en hier werd een specialiteitenrestaurant gevestigd en een partycentrum met zes zalen en een kegelkelder.

Eind 1992 stopte de familie Waterdrinker met "De Oude Herberg", het pand werd verpacht en in 1996 aan enkele Zaanse discotheekondernemers verkocht. Vervolgens werd hier uitgaanscentrum Lexion in gevestigd. Het heette ook enige tijd "Het Labyrint".

Nadat er tot drie maal toe brand ontstond, is de discotheek eind 2013 failliet gegaan. De verzekering weigerde namelijk uit te betalen.

Na jaren van leegstand is het complex in het voorjaar van 2014 opnieuw verkocht, nu aan een groep restauranthouders. Na een grote verbouwing van het circa 3400 m² complex is dit in 2015 als "De Wereldkeuken" in gebruik genomen.

Restaurant en partycentrum "De Oude Herberg" kort na de opening; de polder erachter is nog nagenoeg onbebouwd. Foto © N.J. Heermans/WDB.

Partycentrum "Het Labyrint" na een brand in september 2001. Foto © collectie Gemeentearchief Zaanstad.

“De Wereldkeuken” anno 2016 vanaf de Westzanerdijk. Van het vroegere polderlandschap waarin de familie Zwikker werkzaam was, is niets meer over. Foto © J.C. van der Male.

Bijlage 1: Genealogisch overzicht

